

ЗГАДУЮЧИНШТУ ЗБОРОВСЬКУ

12 листопада 2019 р. в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка відбувся щорічний Всеукраїнський науково-теоретичний семінар для молодих учених пам'яті Ніли Зборовської. Семінар став уже традиційною спробою осмислення літературознавчої, художньої спадщини та продовженням наукового діалогу, започаткованого дослідницею, письменницею, провідною науковою співробітницею Інституту, доктором філологічних наук Нілою Вікторівною Зборовською. Зокрема розглядалися різні аспекти наукової та художньої творчості, психоаналіз як теорія і практика прочитання класичної і модерної української літератури, постколоніальні й посттоталітарні дослідження, фемінізм, сучасний літературний процес тощо. Виступи літературознавців поєднувалися зі спогадами колег і однодумців Н. Зборовської.

Відкриваючи семінар, директор Інституту академік *М. Жулинський* наголосив на вагомому внеску *Н. Зборовської* в сучасні українське літературознавство та критику, поділився спогадами про неї як про дослідницю, авторку прозових творів, багатогранну особистість, а також зробив огляд її праць, зокрема, “Танцюючої зірки” Тодося Осьмачки” (1996), “Феміністичних роздумів: На карнавалі мертвих поцілунків” (1999), “Моєї Лесі Українки” (2002), “Психоаналізу і літературознавства” (2003), “Коду української літератури” (2006), окремо зосередившись на художньому антиромані “Українська реконкіста” (2003). *М. Жулинський* наголосив також на ролі та значенні слова в художній і науковій творчості дослідниці, що їх вона вбачала в моральному й духовному очищенні, державницькій, націєтворчій функціях літератури. Суголосність тверджень *Н. Зборовської* з ідеями *П. Куліша*, котрий у своєму “Зазивному слові до української інтелігенції” визначав місію письменника як “творця нації”, *М. Жулинський* підтвердив її словами про те, що “на початку держави, як і людської цивілізації, стоїть велике слово”. Він наголосив на проблемі непрочитаності, аналітичної нерозкодованості наукової та художньої творчості *Н. Зборовської*, яка тісно переплетена з її власним психологічним досвідом. На думку вченого, її спадщину не можна зрозуміти без осягнення її внутрішньої психодрами – комплексу протиріч, які спонукали дослідницю заглиблюватися у власний складний психосвіт.

Спікерами й дискусантами в розмові про постать і творчість *Н. Зборовської* виступили *Р. Мовчан* і *С. Луцій* (Інститут літератури). Зокрема, *Р. Мовчан* розповіла про свій досвід співпраці з дослідницею, а також поділилася враженнями від її перших книжок, передусім, книжки “Танцююча зірка” Тодося Осьмачки”. За словами *Р. Мовчан*, у спогадах тих, хто її знав, *Н. Зборовська* постає втіленням неординарної, багатогранної людини, яка не лише перебувала в безперервному пошуку, постійному самозростанні, відкритті себе і світу в різних його проявах, а й надихала інших на наукові пошуки, підживлювала новими поглядами, ідеями. Своїми враженнями про знайомство й досвід спілкування з дослідницею поділилася *С. Луцій*, згадавши про її захоплення новелістикою *Г. Тютюнника* та романами *Е. Андіївської*. У доповіді про літературознавчу рецепцію *Н. Зборовською* прози *Е. Андіївської* *С. Луцій* проаналізувала її дослідження, присвячені творчості письменниці, зокрема, про такі малознані праці *Н. Зборовської*, як “Про романи *Емми Андіївської*”, “Прозові рефлексії над мисленням. За “Романом про добру людину” *Е. Андіївської*” та “Від стихійного міфологізму до сюрреалізму”, а також наголосила на ідеї дослідниці про синкретизм, поєднання в художньому письмі *Е. Андіївської* як західноєвропейської, так і національної культурних традицій, полістилізм як визначальну рису художнього письма цієї авторки.

А. Матющенко (Інститут літератури) вказала на безперервний пошук як важливу ознаку художнього та наукового мислення *Н. Зборовської*. У виступі, присвяченому постмодерній сценічній інтерпретації української модерної драматургії, розглянутої в психоаналітичному ключі, вона наголосила, що у світлі сучасних міждисциплінарних студій режисер театральної вистави вважається проєктивним реципієнтом, а сама вистава – проактивною проєкцією драматичного твору. Це не лише продовжує життя твору, а й зумовлює актуально-сучасне смислове перекодування, позачасове існування класичного твору, виявляє невичерпність його духовно-культурного й соціально-гуманістичного потенціалу. *Т. Головань* (Інститут літератури) розповів про власний досвід співпраці з *Н. Зборовською* в Київському національному лінгвістичному університеті. У доповіді, присвяченій взаємодії філософії та психоаналізу, він звернув увагу на питання теорії пізнання, моральної філософії та філософії мови.

Теоретичний блок, присвячений українській літературі ХХ ст., крім прози *Е. Андіївської*, розгортався навколо двох знакових свого часу романів – “Честі” *М. Могилянського* й “Ost”-у *У. Самчука*. Так, *В. Юрченко* (Національний університет “Чернігівський колегіум” ім. Т. Г. Шевченка) розглянув роман *М. Могилянського* як своєрідну реакцію на літературну дискусію в Україні 1925 – 1928 рр. Про діалог

письменників крізь час, зустріч “індивідуального таланту” і “традиції” вів мову *В. Василенко* (Інститут літератури) у доповіді, присвяченій рецепції творчості *М. Хвильового* та *Ф. Достоєвського* у трилогії “Ost” *У. Самчука*. Дослідник наголосив, що постать *М. Хвильового* в художньому світі “Ost”-у втілено у складній і суперечливій історії пророка “загірної комуни”, “тринадцятого апостола”, “вічного революціонера” *Миколи Бича* – символічного уособлення *М. Хвильового*, який, крім того, резонує з літературним персонажем його “Вальдшнепів” *Дмитром Карамазовим* – образом, запозиченим *М. Хвильовим* із “Братів Карамазових” *Ф. Достоєвського*. Історії *Дмитра Карамазова* з “Вальдшнепів” *М. Хвильового* та *Миколи Бича* з “Ost”-у *У. Самчука*, резонуючи одна з одною, закорінені у спільний ґрунт, прозу *Ф. Достоєвського* – одного з культових для *У. Самчука* авторів, до того ж ідеться про подвійний зв’язок, тексти з “подвійним дном” (*Ф. Достоєвський* – *М. Хвильовий* – *У. Самчук*). Огляда досліджень, присвячених науковій і художній спадщині *Н. Зборовської*, зробила *С. Коровченко* (незалежна дослідниця) у виступі “Наукові пошуки *Н. Зборовської*: фемінізм, постколоніалізм, психоаналіз, метафізика”, звернувши, зокрема, увагу на праці сучасних дослідників, у яких присутнє упереджене, необ’єктивне, на її думку, сприйняття психоаналітичної методології. Торкнулася також раннього періоду її літературознавчих зацікавлень, а саме “Феміністичних роздумів на карнавалі мертвих поцілунків”.

Проблематиці сучасної української літератури присвятили свої доповіді науковці з Києва, Дніпра, Чернігова. *К. Девдера* (Інститут літератури) запропонувала своє прочитання новели “Лозанн” *О. Лишеги*, присвяченої гастролям театру-студії “Будьмо!” у Швейцарії, зокрема постановці його драми “Друже Лі Бо, брате Ду Фу” в театрі “Аргеніс”. Тема гендерних стереотипів, тісно пов’язана з дослідженнями *Н. Зборовської*, зацікавила *Я. Юхимук* (Інститут літератури). Розглянувши трилогію “Голодні ігри” *С. Коллінз* у контексті формування канонів літератури категорії “young adult”, вона показала процес трансформації протагоніста від шибайголови з пригодницького роману початку ХХ ст. до бунтаря в підлітковій антиутопії ХХІ ст.

Ю. Резніченко (Дніпровський національний університет імені *Олеса Гончара*) у доповіді про репрезентацію подорожі в наративних моделях сучасної української повісті (на прикладі творів *М. Гримич* і *Г. Пагутяк*) звернула увагу на жанрові та хронотопні параметри тревелогу, специфіку моделювання образу мандрівника, типологію наратора. *Ю. Терлець* (Київський університет імені *Бориса Грінченка*) у доповіді “Іронізація як художньо-стилістичний прийом втілення гедоністичних ідей (на матеріалі української прози початку ХХІ ст.)” розкрив особливості іронії як стильової домінанти української артеґраундної літератури та фундаментального принципу побудови художнього тексту, проаналізувавши романи “Депеш Мод” *С. Жадана* та “Дрозофіла над томом Канта” *А. Дністрового*.

В. Сотникова (Київський університет імені *Бориса Грінченка*) звернулася до філософії новітнього стоїцизму та на прикладі образу прецедентного героя лірики *В. Базилевського* розкрила художню модифікацію стоїчних принципів у творчості цього поета. За підсумками доповідей відбулася наукова дискусія, під час якої учасники обмінялися думками, ідеями, спостереженнями, обговорили проблемні питання сучасної науки про літературу, роль і значення літературознавчої спадщини *Н. Зборовської*.

Вадим Василенко

м. Київ

Отримано 19 листопада 2019 р.